

ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΦΥΛΛΑ ΛΟΓΟΥ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΤΑΦΥΛΑΣ

V. n. 78

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΔΗΜΟΤΙΚΑ: Έσείς πουλιά του Γρεβενού — Τοῦτο τὸ καλοκαίρι καὶ τὴν "Ἀνοιξη.
Κ. ΣΑΘΑ: Οἱ τελευταῖες ὥρες τοῦ Παπαθύμιου Βλαχάβα.
Θ. ΠΕΤΣΑΛΗ — ΔΙΟΜΗΔΗ: Σκυλόσοφος — Ὁ Ἐπίσκοπος Τρίκκης καὶ Λαρίσης.
Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗ: Ὁ ἀνήσυχος ἔφηβος τῆς Θεσσαλίας
Ν. Κ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ: Τὰ Θεσσαλικά Ἄμπελάκια.
ΣΤΕΦ. ΘΛΙΚΙΔΗ: Προσδοκία (ποίημα).
ΝΙΚΟΥ ΜΠΑΖΙΑΝΑ: Ὁ χωρισμός (ποίημα).
ΚΙΤΣΟΥ Α. ΜΑΚΡΗ: .. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς πολεοδομίας τῶν χωριῶν τοῦ Πηλίου.
Π. Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Τὸ ἀρματωλίκι τῶν Ἀγράφων.
ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ: Ἔτσι ἦταν.....
ΜΑΚΗ ΛΑΧΑΝΑ: Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ τέχνημα.
ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΑΛΑΜΑ: Ἄπλοι στοχασμοὶ γιὰ τὴν Τέχνη.
ΑΝΑΣΤ. ΤΣΟΥΦΗ: Ὁ Ἀχιλλέας Τζάρτζανος ὡς ἐκπαιδευτικός.
ΖΑΧΑΡΙΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ: Θάνατος Ἀρχαίου Θεοῦ.
ΑΓΓΕΛΟΥ ΓΑΝΝΑ: Συζήτηση μὲ τὸ ζωγράφο Δανιήλ.
Ζ. ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ — ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ: Ἐνα ἡλιοβασίλεμα (ποίημα).
ΑΛΕΞ. ΧΑΤΖΗΓΑΚΗ: Λαογραφικὰ τῆς Πίνδου — Β'.
ΑΧΙΛ. Γ. ΚΑΡΑΝΑΣΙΟΥ: Παροιμίες τοῦ τόπου μας.
ΓΙΑΝΝΗ ΑΘ. ΑΔΑΜΟΥ: Ἐλασσονίτικες παροιμίες.
ΕΜΜ. Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΗ: Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Φαρσάλων.
ΛΙΝΑΣ ΚΑΡΑΜΠΑ: Ἀπὸ τὸ μετανάστη (ποίημα).
Ι. Α. ΝΤΟΜΑΛΗ: Ἡ Θεσσαλικὴ Οἰκονομία καὶ τὸ 1821
Γ. ΔΙΑΜΠΟΝΗ: Θεσσαλικὸ Τοπίο (ποίημα)
Α. ΠΛΑΚΩΤΑΡΗ: Ἀπολογισμός (ποίημα)
Δ. ΣΤΑΜΠΟΛΟΥ: Βρῆκα νὰ σεριανίσω (ποίημα)
Α. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: Χαιρετισμός (ποίημα)

ΑΠΟ ΦΥΛΛΟ ΣΕ ΦΥΛΛΟ: Ἡ ὑποδοχὴ — Σὰς ἀρέσουν τὰ θαλτονέρια; — Τὸ κατεστημένο — Σχόλια, Κριτικὴ γιὰ τὰ βιβλία τῶν Α. Μαρκέτου, Λ. Θανασέκου, Τ. Λάππα, Γ. Λύχνου, Τ. Δόξα, Χ. Ζήση, Ν. Χιονίδου, Δ. Σκ. Σούτζου, Γ. Νέζου, Τ. Στρουθιά, Β. Βαλλῆ, Φ. Κωνσταντίνου, Δ. Μωρέτη καὶ Α. Κλώντια — Ἀλληλογραφία — Νέα Βιβλία — Οἱ συνδρομητὲς μας.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Μ. Καταφυγίωτη: Βλαχάβας Ἄγ. Ἀστεριάδη δυὸ χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τ' Ἄμπελάκια — Πλατεῖα Μακρινίτσας, Ἀμφιθέατρο Ἄγ. Λαυρεντίου (δυὸ ὄψεις) — Φ. Τσικρικτῆ: καλτερίμι τῆς Μακρινίτσας — Ὁ. Φ. Τσικρικτῆς.

ΤΟΜΟΣ Α' • ΛΑΡΙΣΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1973 • ΤΕΥΧΟΣ 2

ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΛΑΡΙΣΑ - ΜΑΓΝΗΣΙΑ - ΤΡΙΚΑΛΑ - ΚΑΡΔΙΤΣΑ - ΦΘΙΩΤΗΣ
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ - ΓΡΕΒΕΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΔΥΟ ΜΗΝΕΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΣΤΑΦΥΛΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ : ΜΟΥΡΟΥΖΗ 18 - ΛΑΡΙΣΑ - ΤΗΛΕΦ. 226.144

Διευθύνσεις σύμφωνα με τὸ Ν.Δ. 346)1969 ἀρθρ. 9 § 3 : Ὑπεύθυνος - Ἐκδότης - Ἰδιοκτῆτης
Σ. Κοτσώνη, Δημάρχου Ἀστεριάδη 3 Λάρισα. Προϊστάμενος τυπογραφείου : Κ. Γκιζελῆς
Βασ. Φρειδερίκης 11 Λάρισα.

Τιμὴ τεύχους δρχ. 20. Ἐτησίᾳ συνδρομῆ: Ἐσωτερικοῦ δραχ. 120. Ἐξω-
τερικοῦ λίρ. 6 δολ. 10. Ὄργανισμοί, Νομικά Πρόσωπα, Ἰδρύματα, Δήμοι,
Κοινοτήτες: δρχ. 500. Γιά διαφημίσεις ἰδιαίτερη συμφωνία. Ἐγγραφή συν-
δρομητῶν — ἐμβάσματα ὁδὸς Βασ. Σοφίας 33 Γ' ὄροφος Γραφ. 25 κ.
Κοτσώνη. Δωρεάν καὶ τιμῆς ἔνεκεν δὲν διατίθενται.

Βιβλία, ἔντυπα, συνεργασίες, ἀνταποκρίσεις στοῦ Διευθυντῆ Συντάξεως *
Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται * Ἀνάτυπα δὲν γίνονται * Ἡ «Θεσσαλικὴ
Ἑστία» δέχεται τοὺς φίλους καὶ συνεργάτες στὰ Γραφεῖα τῆς Διαχειρίσεως
Βασ. Σοφίας 33 — 3ος ὄροφος Γραφ. 25, τηλ. 224 - 755, κάθε Πέμπτη
7—9 τὸ βράδυ.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΤΑ ΝΟΜΟΥΣ: ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ: Ἀναλήψεως 247, τηλ. 271 - 10
Βόλος. Ἀντιπρόσωπος: Γιάννης Γ. Μουγογιάννης. ΤΡΙΚΑΛΩΝ: Γαριβάδης
12, τηλέφ. 27 - 500. Ἀντιπρόσωπος: Ἀχιλ. Γρ. Καρανάσιος. ΕΛΑΣΣΟΝΑ:
8ης Ὀκτωβρίου 109, τηλέφ. 22 - 226. Ἀντιπρόσωπος: Γιάννης Ἀθ. Ἀ-
δάμου. ΚΑΡΔΙΤΣΑ: Ἀντιπρόσωπος: Θωμᾶς Πλατανιάς, Ἐπιθεωρητῆς Δημ.
Ἐκπαιδεύσεως, Βασαρδάνη 5, τηλέφ. 21 - 428.

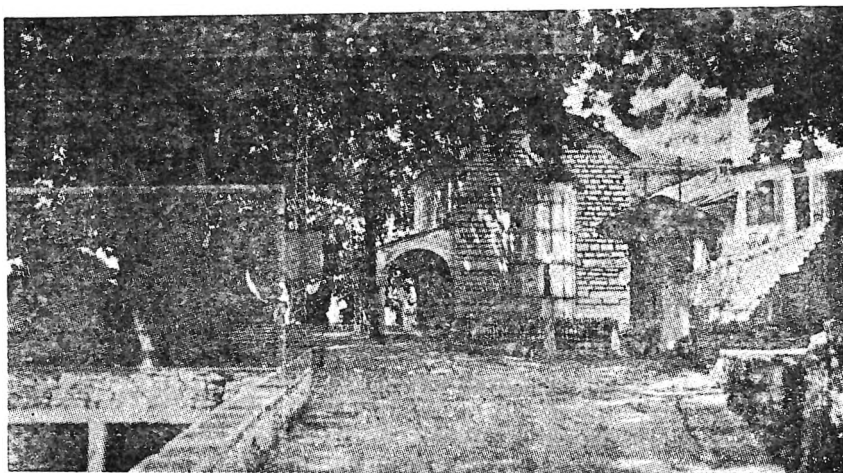
Ἡ «Θεσσαλικὴ Ἑστία» πωλεῖται: στὴν Ἀθήνα στοῦ βιβλιοπωλεῖο
τῆς Ἑστίας, Σταδίου 38.

Στὴ Θεσσαλονίκη στοῦ Βιβλιοπωλεῖο Παναγ. Ραγιᾶ Τσιμισκῆ 41
Τηλ. 29-010

Ἐτυπώθη σὲ χαρτὶ τῆς «Θεσσαλικῆς Χαρτοποιίας» τὸ Μάρτιο
τοῦ 1973 - Τόπος ἐκδόσεως Λάρισα «ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ» Ο.Ε.
ΚΩΝ. ΓΚΙΖΕΛΗΣ - ΓΕΩΡΓ. ΧΑΡΟΣ

ψηλά λόγου τέχνης και
πολιτιστικής καλλιέργειας

Μακρονίσινα-πλατεία

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Του ΚΙΤΣΟΥ Α. ΜΑΚΡΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τά χωριά του Πηλίου άσκούν μιάν Ιδιαίτερη γοητεία στόν έπισκέπτη τους. Αυτό, βέβαια, όφείλεται, σέ μεγάλο βαθμό, στην ώραία άρχιτεκτονική τών σπιτιών τους, στις θαυμαστές έκκλησίες και στις σκαλιστές βρύσες. Όφείλεται, άκόμα, στή μαγεία τής φύσης τους, μέ την Ιδιαίτερη όμορφιά κάθε έποχής. Πέρα, όμως, από τις λεπτομερε-άκες αυτές όμορφίες, τό πηλιορείτικο χωριό έχει μιά ξεχωριστή άρμονία σά σύνολο. Πού νά όφείλεται αυτή; Είναι, άπλώς, ή γραφικότητα πού δημιουργείται καθώς τό χωριό άναπτύσσεται τυχαία, χωρίς νά άκολουθεϊ ώρισμένους άγραφους κανόνες; Ό άπαιτητικός θεατής, πού δέ μαγεύεται από την εύκολη γραφικότητα, προσπαθεϊ νά ξεδιαλύνει τό μυστήριο αυτής τής άίσθησης άρμονίας και τάξης πού του δίνει τό περιδιάβασμα μέσα στά σοκάκια του χωριού. Δέν έχει τόν άπλοϊκό φόβο μήπως ή άποκάλυψη τών κρυφών νόμων πού διέπουν την άρμονία αυτή θά καταστρέψει κάτι από τή μαγεία πού έξασκεϊ άπάνω του Ξέρει πώς οι νόμοι αυτοί δέν είναι ψυχρά κατασκευάσματα ένός στεγνού μυαλού. Είναι ή συλλογική ευαισθησία, πού, χωρίς ή ίδια νά τό καταλαβαίνει, βρήκε τούς νόμους πού δέν είναι άκαμπτοί, μά προσαρμόζονται πάντα στις Ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περίπτωσης. Κανένας δέν έχασε τή γοητεία από τά παιχνιδίσματα και τσακίσματα πού κάνει

τό νερό, καθώς κατεβαίνει άλαφρό στα βουνίσια ρυάκια, έπειδή ξέρει πώς ό νόμος τής βαρύτητας τό κινεί. Στή φύση και στην άληθινή τέχνη οι νόμοι πλάθουν όμορφιά σέ άφάνταστη ποικιλία μορφών. Χωρίς, λοιπόν, κανένα φόβο θά προσπαθήσουμε, στην έργασία αυτή, νά έπισημάνουμε μερικά από τά συνθετικά στοιχεία του πηλιορείτικου χωριού.

Θά πρέπει νάχουμε πάντοτε στό νοΰ μας πώς τό χωριό δέν έγινε για ιά τό χαίρονται οι έρασιτέχνες αισθητικοί τής πόλης αλλά για νά τό ζουν οι χωριάτες, μέ τούς Ιδιαίτερους τρόπους έργασίας και κοινωνικής ζωής. Έτσι ή όμορφιά του δέν είναι μιά καλά τοποθετημένη ήθογραφική σκηνογραφία αλλά τό λουλούδι πού βγαίνει μέσα από τό ιδρωποτισμένο χώμα τής ζωής. Θά πρέπει άκόμα, νά ξέρουμε πώς οι όροι έργασίας και κοινωνικής ζωής αλλάξαν και ή προσαρμογή του χωριού στις άλλες αυτές είναι άπαραίτητη προϋπόθεση τής βιοσιμότητάς του. Για νά φέρουμε δύο μόνο παραδείγματα από τή ζωή τών πηλιορείτικων χωριών θά σημειώσουμε πώς ή έξάγωγή τών προϊόντων δέ γίνεται πιά μέ καραβάνια ζώων αλλά μέ αυτοκίνητα και πώς ένα μεγάλο μέρος τής παραγωγής τής έληας (βασικού προϊόντος του Πηλίου) δέ γίνεται επί τόπου αλλά σέ ειδικά έργοστάσια (π. χ στο μεγάλο κονσερβοποιείο έλαιών τής Άγριάς). Τά δύο αυτά στοιχεία, και άπειρα άλλα είναι φυσικό νά επιφέρουν και τις ανά-

λογες τροποποιήσεις στη σύνθεση του πληθωρείτικου χωριού. Ακριβώς εδώ βρίσκεται η αξία της έρευνας των νόμων για τους όποιους μιλήσαμε πιο πάνω. Οι λύσεις που απαιτούνται από την αλλαγή των συνθηκών θα μπορέσουν να προσρμοσθούν στο χαρακτήρα των χωριών όταν έχουμε κάπως προχωρήσει στο πνεύμα της σύνθεσής τους.

Η σημερινή εργασία αποβλέπει περισσότερο στο να επισημάνει το θέμα και τα προβλήματα που απορρέουν από αυτό, παρά στο να δώσει έτοιμες λύσεις, ανέφικτες σε μία προδρομική προσπάθεια.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΤΥΠΟΙ ΠΗΛΙΟΡΕΙΤΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

Πολλά από τα χωριά του Πηλίου δημιουργούνται γύρω από μεγάλα μοναστήρια, (Μακρινίτσα-Παναγία Μακρινίτισσα, Πορταριά-Παναγία Πορταρέα, Ζαγορά-Παναγία Σωτήρα, Άγιος Λαυρέντιος-μοναστήρι Άγιου Λαυρεντίου κ.άλλα). Στην ακολουθία του Άγιου Γερασίμου, που τυπώθηκε στην Έλληνική τυπογραφία του Ίασιου, στα 1820 με έξοδα του Μακρινιτσιώτη Γεωργίου Γούση, αναφέρεται για τη Μακρινίτσα (σελ. 25) «Εουνάχθησαν και έκτισαν όσπήτια οι άνθρωποι τριγύρω της έκκλησίας και κατ' όλιγον όλιγον έσυγκροτήθη αρκετή πόλις πολυάνθρωπος και φιλόχριστος...». Άλλα χωριά προέρχονται από μικρούς οικισμούς που αναπτύσσονται και άλλα από ομαδικές μετοικεσίες. Στην έκλογή της τοποθεσίας των χωριών σπουδαίο ρόλο έπαιξε και η καταλληλότητα για άμυνα από πειρατικές ή ληστρικές επιδρομές. Ο Διονύσιος Πύρρος, ό παλιός Θεσσαλός λόγιος γράφει στα 1848: «άνέβημεν εις Μακρινίτσαν, πόλιν δυ ν α τ ή ν με κατοίκους 2.000». ¹

Σε τρεις τύπους μπορούμε να χωρίσουμε τα πληθωρείτικα χωριά. Ο πρώτος, ό απλός, που περιλαμβάνει και τα περισσότερα χωριά, αποτελείται από ένα κύτταρο με κεντρικό πυρήνα, όπου συγκεντρώνεται ή κοινωνική ζωή του χωριού (θησκευτική, έμπορική και ψυχαγωγική). Γύρω από τον πυρήνα αυτόν υπάρχει ή μάζα των σπιτιών, με τα καλντιρίμια, που ξεκινούν άκτινωτά και προχωρούν ανάλογα με τη διαμόρφωση του έδάφους. Βασικό στοιχείο του κέντρου του χωριού αποτελεί ή πλατεία. Κοντά της, λίγο πιο πάνω-λίγο πιο κάτω, βρίσκεται ή κεντρική έκκλησία του χωριού. Ώραία

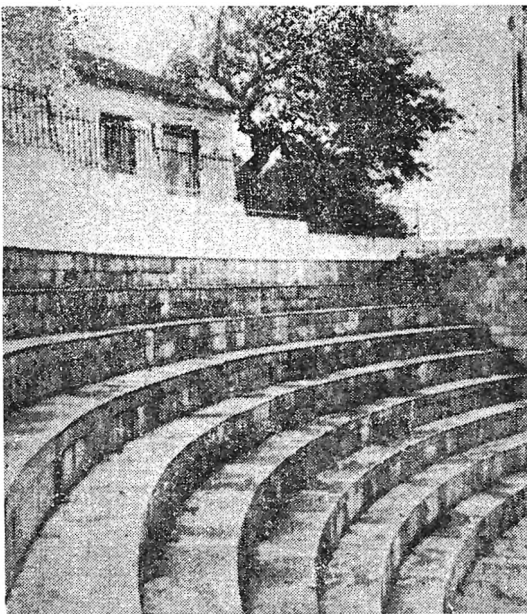
περιγραφή του πληθωρείτικου χωριού δίνει ό Νικόλαος Μάγνης έδώ και έκατό περίπου χρόνια:

«Είς τό κεντρικότερον μέρος έκάστου χωριού είναι κτισμένη μεγαλοπρεπής έκκλησία προικισμένη και προικιζόμενη πάντοτε από τους εύσεβείς με κτήματα. Πλησίον αυτής, είναι ή πλατεία (παζάρ) λιθόστρωτος, σκιαζόμενη από ύπερμεγέθεις πλατάνους, έντός αυτής, ή έκτός είναι κρήνη, χέουσα άφθονον και ψυχρότατον ύδωρ. Πέριξ της πλατείας υπάρχουν καθίσματα λίθινα και εις έν μέρος αυτής στοά ή περιτύλιον (χαϊάτι). Αυτόυ πλησίον είναι κτισμένοι ξενώνες (χαίρια) ούτω τους όνομάζουσιν εκεί, εις τους όποιους καταλύουσιν οι διαβάται δωρεάν. Αί έντός των χωριών όδοι είναι λιθόστρωτοι και αι άγουσαι εις τά κεντρικότερα μέρη των κτημάτων...» ²

Τά ίδια περίπου γράφει στη «Θεσσαλία» του και ό παλιός δήμαρχος του Βόλου, Νικόλαος Γεωργιάδης, μόνο που — πιο μεθοδικός αυτός — συνδέει την περιγραφή με τη λειτουργία της κεντρικής πλατείας: «Κατά τό κέντρον δε έκάστου χωριού παρατηρείται πλατεία ίκανώς

1. Ν. Μάγνης: Περιήγησις ή τοπογραφία της Θεσσαλίας και Θεσσαλικής Μαγνησίας. Έν Αθήναις 1860. σελ. 47.

2. Διονυσίου Πύρρου του Θεταλού: Περιήγησις Ιστορική και βιογραφία. Έν Αθήναις 1848 σελ. 39.

Άμφιθέατρο Άγ. Λαυρεντίου

εὐρεία καὶ καλῶς λιθοστρωμένη, σκιαζομένη ὑπὸ μεγάλων πλατάνων, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ὁποίων εὐκτιστοὶ κρῆναι προχέουσι διαυγῆς ὕδωρ. Ἡ πλατεία αὕτη εἶναι ἡ ἀγορὰ τοῦ χωρίου, ἐνθα ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν συνέρχονται οἱ κάτοικοι συναλλαττόμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ συζητοῦντες τὰ κοινὰ τοῦ χωρίου συμφέροντα.¹

Βασικὴ ἀρτηρία τοῦ χωριοῦ εἶναι τὸ ἀνηφορικὸ καλντερίμι πού ξεκινάει ἀπὸ τὸ κατώτερο σημεῖο τοῦ χωριοῦ καὶ ἀφοῦ περάσει ἀπὸ τὴ πλατεία, φτάνει ὡς τὸ ψηλότερο σημεῖο του. Τὸ καλντερίμι αὐτὸ φειδοσέφνεται ἀνάλογα μὲ τὶς ὑψομετρικὰς διαφορὰς ὥστε ἡ κλίση νὰ μὴ εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ ἡ ἀνάβαση εὐκόλη στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ὑποζύγια. Ἀπὸ τὴν ἀρτηρία αὕτη ξεκινοῦν πλαγινὰ καλντερίμια—προσπελάσεις πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ χωριοῦ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὰ πρὸ φροτισμένα καλντερίμια τοῦ χωριοῦ ἔχουν ἀνταπόκριση μὲ τὰ μονοπάτια ἢ τὰ καλντερίμια πού ὀδηγοῦν στὶς κύριες ἀγροτικὰς περιοχὰς, ὅπου βρῶσκονται τὰ χτήματα καὶ τὰ καλύβια τῶν χωρικῶν. Δίπλα τους, ὅπου αὐτὸ εἶναι δυνατό, ὑπάρχουν βρύσες.

Ἡ ἀκτινωτὴ διάταξη τῶν κυριότερων δρόμων τοῦ χωριοῦ γύρω ἀπὸ τὸ κέντρο του, ἐξυπηρετεῖ τὴ λειτουργία τοῦ χωριοῦ. Ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ ἐμπορικὸ κέντρο του εἶναι προσιτὰ ἀπὸ ὅλες τὶς συνοικίες. Οἱ χωριάτες γυρῶντας ἀπὸ τὰ χτήματα τῶν βράδου περνοῦν ἀπὸ τὴν πλατεία γὰρ ν' ἀνταλλάξουν εἴτε τὰ κοινωνικὰ νέα τοῦ χωριοῦ εἴτε τὶς ἐπαγγελματικὰς πληροφορίες (πορεία τῆς καλλιέργειας, ἐμφάνιση ἀσθειειῶν τῶν φυτῶν σὲ διάφορα σημεῖα κ. τ. λ.). Ἄς μὴν ξεχνοῦμε καὶ τὸ ρόλο τῆς βρύσης τοῦ χωριοῦ στὴ ζωὴ τῶν γυναικῶν. Ἡ ὑπαρξὴ δεύτερης ἢ καὶ τρίτης πλατείας στὸν ἀπλὸ τύπο τοῦ πηλιορειακοῦ χωριοῦ δὲν ἀλλάζει τὸ βασικὸ χαρακτῆρα του γιατί μόνον ἡ κεντρικὴ πλατεία συγκεντρώνει τὰ στοιχεῖα πού ἀναφέραμε. Οἱ ἄλλες ἔχουν λειτουργία ἐποχικὴ ἢ περιστασιακὴ.

Ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ χωριοῦ ἀναπτύσσεται πάντα ὁμόκεντρα ἀπὸ τῶν πρὸς τὰ ἔξω τὰ στοιχεῖα πού, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔξω καὶ δίπλα ἀπὸ τὸ χωριό, μὲ τὴν ἀνάπτυξή του ἀγκαλιάζονται ἀπὸ αὐτό. (Παραδείγματα οἱ μεταφορὰς τῶν νεκροταφείων τῆς Μακρινίτσας καὶ τοῦ Λαύκου, τῶν Βυρσοδεψείων τῆς Μακρινίτσας καὶ ἄλλων). Μόνο φυσικὰ ἢ ἄλλα ἐμπόδια ἐπηρραεάζουν τὴν ὁμόκεντρη αὐτὴ ἀνάπτυξη (ἢ ὑπαρξὴ βαθειοῦ ρέμμα-

τος ἢ χαράδρας, μεγάλες ἐκκλησιαστικὰς ἰδιοκτησίες κ. τ. λ.).

Ἀπλοῦ τύπου χωριά τοῦ Πηλίου εἶναι ἡ Μακρινίτσα, ἡ Πορταριά, ἡ Δράκια, ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος, ἡ Βυζίτσα, οἱ Πινάκατες, οἱ Μηλιές, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὁ Λαῦκος, τὸ Προμύρι, τὸ Τρίκερι, ἡ Ἀργαλαστή, τὸ Κασαμπάσι, ἡ Νιάου, τὸ Μούρει, ἡ Μακρυρράχη, τὸ Ἀνήλιο, τὸ Πουρί, τὸ Κατηχώρι καὶ ἄλλα μικρότερα.

Ὁ σύνθετος τύπος τοῦ πηλιορειακοῦ χωριοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα ἐφαπτόμενα κύτταρα, μὲ ἰδιαιτέρου τὸ καθένα τους πυρῆνα κοινωνικῆς ζωῆς. Δὲν πρόκειται γιὰ τέσσερα διαφορετικὰ χωριά, τὸ ἕνα δίπλα στὸ ἄλλο, ἀλλὰ γιὰ ἕνα ἐνιαῖο σύνολο, πού ξεκινάει ἀπὸ ἕνα ἀρχικὸ κύτταρο κ' ἀντὶ νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ ὁμόκεντρος κύκλους, ἀκολουθεῖ τὸν κυτταρικὸ τρόπο πολλαπλασιασμοῦ, τὸ διαμερισμὸ. Κλασικὸ παράδειγμα ἡ Ζαγορὰ ὅπου ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ κύτταρο τῆς Παναγίας Ζαγορᾶς (Σωτήρος) δημιουργοῦνται καὶ μορφωνοῦνται οἱ συνοικίες τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τῆς Ἁγίας Κυριακῆς καὶ τῆς Περαιχώρας. Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς συνοικίες αὐτὲς ἔχει ἰδιαιτέρου ἐνοριακὴ ἐκκλησία, σχολεῖο καὶ καταστήματα. Πάντως ἕνα εἶναι τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, ὅχι πάντοτε τὸ ἀρχικὸ, ὅπως στὴ Ζαγορὰ ὅπου τὸ κέντρο μετατοπίστηκε στὸν Ἅγιο Γεώργιο γιατί ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς Παναγίας κάηκε καὶ ὁ αὐτοκινητόδρομος Βόλου - Ζαγορᾶς σταματᾶει στὸν Ἅγιο Γεώργιο. Οἱ συνοικίες αὐτὲς συνδέονται μεταξύ τους μὲ δρόμο πού ἀποτελεῖ καὶ τὴν κύρια ἀρτηρία τοῦ χωριοῦ. Παρὰ τὸ χωρισμὸ τους σὲ συνοικίες τὰ χωριά αὐτὰ ἀποτελοῦν ἕνα σύνολο καὶ τὰ ἀνώτερα ἰδρύματα εἶναι κοινὰ. (Παλιότερα τὸ Ἑλληνομουσεῖον καὶ σήμερ τὸ Πολυμέρειο γυμνάσιο Ζαγορᾶς, ἡ Ἐμπορικὴ Σχολὴ Τσαγκαράδας κ. τ. λ.).

Σύνθετου τύπου χωριά εἶναι ἡ Ζαγορὰ, μὲ τὶς συνοικίες πού ἀναφέραμε, ἡ Τσαγκαράδα (συνοικίες Ταξιάρχη, Ἁγία Παρασκευῆ, Ἁγίου Στέφανου, Ἁγ. Κυριακῆς) Ἄνω Βόλος (Ἅγιος Ὀνούφριος, Ἄλλη μεριά Ἀνακασιά, Ἀπάνω Μαχαλάς). Τὸ χωρισμὸ αὐτὸ τὸν εἶχαν προσέξῃ καὶ οἱ παλιοὶ λόγιοι. Γιὰ τὴ Ζαγορὰ οἱ Δημητρεῖς στὰ 1791 γράφουν: «διηρημένη... εἰς 4 μαχαλάδες εἰς τὴν Πέρα χώρα, Ἁγία Κυριακὴ, Ἁγ. Γεώργη καὶ Ἁγία Σωτήρα». Οἱ ἴδιοι γιὰ τὴν Τσαγκαράδα: «εἶναι διηρημένη εἰς 4 μαχαλάδες μὲ 4 ἐκκλησίες». Ὁ Νικόλαος Μάγνης γιὰ τὰ ἴδια χωριά γράφει: «καὶ διαιρεῖται (ἡ Τσαγκαράδα) εἰς τέσσαρας συνοικίας, (μαχαλάδες) ὧν ἕκαστη ἔχει ἴδιαν ἐκκλησίαν».¹ «Διαιρεῖται (ἡ Ζαγορὰ)

1. Νικ. Γεωργιάδου: Θεσσαλία. Ἐν Βόλῳ 1894 σελ. 108.

1. Νικ. Μάγνης: ὁρ. cit. σελ. 82.

εις τέσσαρας συνοικίας, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ἴδιαν ἐκκλησίαν». ¹ Ὁ Ἰωάννης Ρηματισίδης γιά τόν Ἄνω Βόλο: Ἡ κωμόπολις αὕτη εἶναι διηρημένη εἰς τέσσαρας συνοικίας τοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (Ἀνακασιά), τήν ἄνω συνοικίαν καί τήν Ἄλλην Μεριάν, ἔχουσα ἐκάστη ἴδιαν ἐκκλησίαν, ἴδιον ἀλληλοδιδασκτικόν σχολεῖον καί ἕν κοινόν ἑλληνικόν κατά τήν ἄνω συνοικίαν». ²

Ἄλλα χωριά μέ τό ἴδιο ὄνομα καί μέ τό διαχωρισμό Ἄνω-Κάτω (Ἄνω Λεχώνια, Κάτω Λεχώνια, Ἄνω Γατζέα — Κάτω Γατζέα) ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρο τῆ καθένα χωριό μέ ξεχωριστή λειτουργία καί φυσιογνωμία.

Ὁ τρίτος τύπος, ὁ τύπος τοῦ ἐπινηιου, ἐξυπηρετεῖ τίς θαλάσσιες; συγκοινωνιακές ἀνάγκες ἑνός μεγάλου χωριοῦ (τό Χορευτό εἶναι ἐπίνε ο τῆς Ζαγοράς, ἡ Ἁγία Κυριακή τῶν Τρικέρων κ. ο. κ.). Ἐδῶ τό χωριό διαμορφώνεται κατά μήκος τῆς παραλλας, μέ μικρό βάθος. Ὅλα τὰ κτίρια ἔχουν στραμμένη τήν κύρια ὄψη τους πρός τή θάλασσα. Οἱ δύο ἢ τρεῖς δρόμοι τοῦ βάθους εἶναι παράλληλοι πρός τήν παραλιακή ὁδόν, καί συνδέονται μέ ἀρκετοῦς κάθετους.

Συνήθως τὰ ἐπίνεια βρίσκονται στόν πῶδ κατάλληλο γιά λιμενισμό ὀρμίσκο τῆς περιοχῆς. Τέτοια χωριά εἶναι ἡ Ἁγριά, ἡ Ἄφηςος, τό Χόρτο, ἡ Μηλίνα, ἡ Ἁγία Κυριακή, τό Χορευτό κι' ἄλλα μικρότερα.

Ὅλα τὰ χωριά, καί τῶν τριῶν τύπων ἐκμεταλλεύονται τή φυσική διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους γιά νά ἔχουν καλό ἠλιασμό καί ἀερισμό. Ὅλα εἶναι στραμμένα πρός τήν ἀνατολή ἢ τή μεσημβρία. Μόνη ἐξαιρεση τό χωριό Ἀνήλιο, πού βλέπει πρός τή δύση. Εἶναι χαρακτηριστικό τό ὄνομα τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ (Ἀνήλιο) πού, μέ τήν ἀντιδιαστολή πού κρύβει, δείχνει τή συνειδητή φροντίδα γιά τό σωστό ἠλιασμό τῶν πηλιορείτικων χωριῶν.

Πέρα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἡ φροντίδα γιά τήν ἀξιοποίηση, ἀπό σπίτια καί πλατεῖες, τῆς θαυμαστῆς θέας πού παρέχει ἡ γύρω φύση, ἡ ἐναρμόνιση τοῦ σχήματος καί τοῦ χρώματος τῶν ἐκκλησιῶν καί τῶν γεφυριῶν στό γενικό τόνο, ἡ δημιουργία τῶν καλντεριμιῶν, οἱ ἀπροσδόκητες προοπτικές πού δημιουργοῦνται σέ κάθε γύρισμα τῶν δρόμων, ἡ ἀφθονή βλάστηση — φυσική καί τεχνική — οἱ καλοχρισμένες βρύσες, τὰ χτιστά ρυάκια πού κελαῖδουν στήν ἄκρη τῶν καλντεριμιῶν, ὅλα, σοφά στήν ἀπλότητά τους, δίνουν στά πηλιορείτικα χωριά αὐτή τή μαγευτική ἀρμονία πού σημειώσαμε στήν ἀρχή.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ

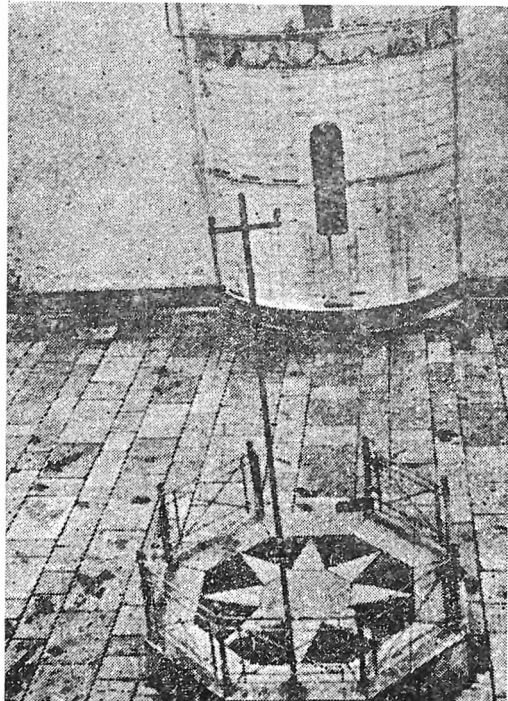
ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Μ' ὄλο πού τὰ πηλιορείτικα χωριά ἔχουν, σέ κάθε τύπο, τήν ἴδια σύνθεση, τήν ἴδια ἀρχιτεκτονική τῶν οπιτιῶν καί τῶν ἐκκλησιῶν, ὁμοιόμορφη βλάστηση τ' ἀνατολικά κι' ὁμοιόμορφη τὰ δυτικά, κάθε χωριό ἔχει τήν ἰδιαιτέρη φυσιογνωμία του. Κανένα δέν εἶναι ἀνίγραφο ἑνός ἄλλου. Ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι πού θαυματοργεῖ ἡ ἐπινοητικότητα τῶν κατοίκων τους. Κάθε περίπτωση ζητάει καί μιάν ἰδιαιτέρη λύση. Καί εἶναι τόσες οἱ περιπτώσεις πού δημιουργοῦν ἀπειρες λύσεις. Νά προσπαθοῦσε κανένας νά τίς ἐπισημάνει ὅλες εἶναι σά νά ἐπιχειρεῖ νά κάνει μιάν λεπτομερειακή περιγραφή ὅλων τῶν πηλιορείτικων χωριῶν. Θά περιοριστοῦμε μόνο σέ μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις, πού εἶναι ἀρκετές γιά νά μᾶς δώσουν μιάν κάποιαν εἰκόνα αὐτῆς τῆς ἱκανότητάς νά δίνονται λύσεις προσαρμοσμένες τόσο στίς εἰδικές ἐδαφολογικές συνθήκες, ὅσο καί στήν προγραμματισμένη λειτουργία κάθε χώρου.

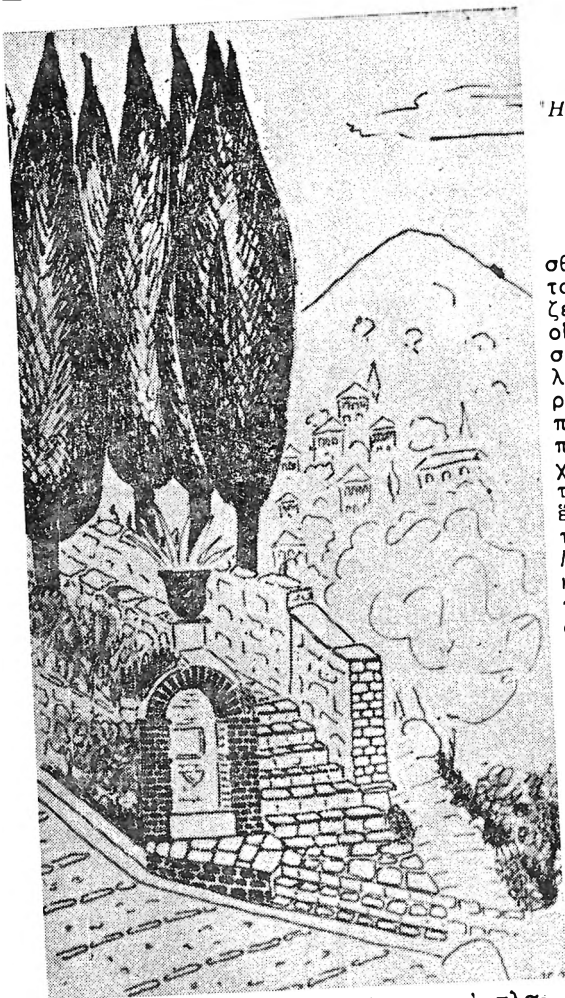
Στό χωριό Ἁγίος Λαυρέντιος, πίσω ἀπό τό ἱερό τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου

1. Νικ. Μάγνητος: ὁρ. cit. σελ. 85.

2. Σ. Ρηματισίδου: Συνοπτική περιγραφή τῆς Θεσσαλίας καί τινων παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς ἐθίμων. Σμύρνη [1874 σελ. 23-24.

Ἀμφιθέατρο Ἁγ. Λαυρεντίου (ὄψη τῆς πλατείας ἀπό τή θέση τῶν θεατῶν)

Η υποδοχή του καλντεριμιού της Μακρινίτσας
(Έργ. Φ. Τσικρικισή)

σθεί σε ένα λαμπρό άμφιθέατρο μ' έννια τοξοειδείς αναβαθμίδες. Έπειδή προορίζεται για παρακολούθηση λειτουργίας οι αναβαθμίδες αυτές δεν έχουν καθίσματα, δίνουν όμως τη δυνατότητα σ' όσους να βλέπουν. Στρωμμένες με ηλιορεϊτική πλάκα και χτισμένες με ντόπια πέτρα προσαρμόζονται περίφημα στον περίγυρό τους. Κάτω απλώνεται ευρύχωρη ή πλακόστρωτη πλατεία, και ο ανατολικός τοίχος της εκκλησίας δημιουργεί ένα ιδεώδες φόντο που δεν αφήνει τίς μάτια και την προσοχή να ξεμακραίνουν. Μιά μικρή οκτάγωνη χτιστή εξέδρα, καγκελόφραχτη, υψώνεται πάνω από το επίκελδο της πλατείας για να είναι δρατοί οι λειτουργοί κι' από το πλήθος που γυμίζει το χώρο. Σκάλες σοφά ρυθμισμένες, μικρές εξέδρες σε διάφορα επίπεδα, εκμεταλλεύονται τις φυσικές ύψομετρικές διαφορές και μοιράζουν το πλήθος σε ποικίλους όμιλους. Διευκολύνουν την κυκλοφορία και δημιουργούν άπειρες γωνίες δράσεως των «δρωμένων». Οι όγκοι, οι γωνίες, τα ποικιλόσχημα επίπεδα, οι κλίσεις έχουν συντεθεί με σοφία και αίσθημα.

Το άμφιθέατρο του Αγίου Λαυρεντίου είναι ένας χώρος μοναδικός για τη δημιουργία τουριστικών εκδηλώσεων με τοπικό χρώμα. Θα πρέπει εδώ να διατυπώσουμε την εύχη να δοθεί μεγάλη προσοχή στο ξαναχτίσιμο της παλαιάς εκκλησίας που καταστράφηκε από τους σεισμούς. Είναι απαραίτητο να προσεχτεί η διατήρηση του αρχιτεκτονικού τύπου της ηλιορεϊτικής βασιλικής, ή χρησιμοποίηση ντόπιων υλικών (τουλάχιστον δ-σων είναι φανερά) και ο σεβασμός στη διαρρύθμιση του χώρου. Όλα εκεί είναι τόσο σοφά στην απλότητά τους, που οποιαδήποτε παραφωνία θα ένοχλει πολύ.

Στο χωριό Πουρί, στο ανατολικό Πήλιο, η κεντρική πλατεία είναι χωρσμένη σε τρία ήμικυκλικά, σχεδόν όμοκεντρα επίπεδα, γιατί το έδαφος είναι άνφορικό. Σε άλλα χωριά, σε παρόμοια περίπτωση, εφαρμόζεται ή λύση της πολιτείας - εξώστη, που τη συγκρατεί ψηλός

1. Σωκράτους Βαμβάκου: 'Ιστορία του χωριού Άγιος Λαυρέντιος, από τών αρχαιολογικών χρόνων μέχρι σήμερα. Αθήναι 1927 σελ. 52.

άναλημματικός τοίχος. Όχι πώς οι λύσεις εκείνες είναι κατώτερες. Τις σημειώνουμε απλώς για να αιτιολογήσουμε την αρχική μας διαπίστωση πως κάθε χωριό έχει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του και δεν εφαρμόζει ομοιόμορφες λύσεις. Τα τρία τούτα διαφορετικά επίπεδα, με αρκετή ύψομετρική διαφορά, δίνουν μ' αν άνοδική κίνηση που ακολουθεί τη φορά του τοπίου.

Η πιο ένδιαφέρουσα ειδική περίπτωση βρίσκεται στη Μακρινίτσα, ανάμεσα στις εκκλησίες του Αγίου Άθανασίου και του Αγίου Γεωργίου. Η εκκλησία του Αγίου Άθανασίου, άγνωστο πότε πρωτοχτισμένη, επισκευάζεται για τρίτη φορά στα 1792. Είναι τρικλιτη ξυλοσκέπαστη βασιλική. Δίπλα στη νότια πόρτα της είναι έντοιχισμένη ανάγλυφη έπιτύμβια έπιγραφή του μοναχού Νείλου Μαλιασινού, της γνωστής βυζαντινής οικογένειας που χτισσε και το μοναστήρι της Παναγίας. Αξίζει να σας μεταφέρω μερικούς από τους τόσο συγκινητικούς στίχους του έπιτύμβιου:

Τόν ναόν δειμάνεμον, τόν σελασφόρον
οὐρανομήκη και τερπινότατον δλον
Ποικιλόχροα κατεστημένον όνα
'Αλλ' ό θεατά, όρου άθροι ξενα
'Ο τύμβος ούτος, οίμοι, φεδ, και λέγειν
και λίθος ούτος ός πικρός πάμα πέλλει
Κωθεν κεύδει τόν περικλιτον άνδρα.

Λίγο χαμηλότερα είναι ή εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, τρικλιτη κι' αυτή βασιλική, χτισμένη γύρω στα 1766.

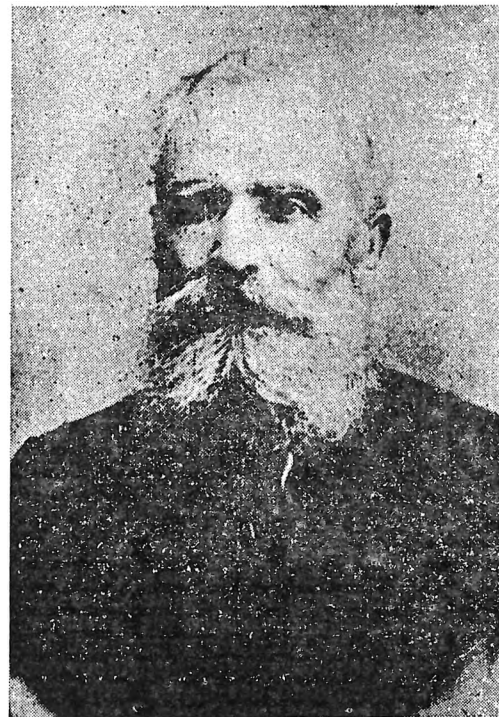
Το θέμα, συνεπώς, είναι ή σύνδεση δύο θρησκευτικών χώρων που βρίσκονται σε μικρή σχετικά απόσταση αλλά διαφέρουν ύψομετρικά. Πρέπει να σημειωθεί άκόμα ότι ή απόσταση των δύο εκκλησιών συμπίπτει με την κύρια άνφορική άρτηρία του χωριού, που ξεκινάει από την Κουκουράβα και άνεβαίνει στην πλατεία, για να συνεχισθεί φειδωτά ως την άπάνω συνοικία. Και οι δύο εκκλησίες περιβάλλονται από πλακόστρωτες πλατείες.

Δημιουργήθηκε, λοιπόν, ένα άνφορικό καλντερίμι, πολύ καλοκαωμένο, με ή άνετες αναβαθμίδες, «δρασκελιές». Δεξιά και άριστερά του περιβάλλεται από δύο τοίχους από ξερολιθιά που στέφονται από προπαντιώτικη πλάκα. Οι τοίχοι ακολουθούν την κλίση του καλντεριμιού, με άραιές κλιμακώσεις. Κατά διαστήματα, στα χείλια των κλιμακώσεων αυτών, τοποθετήθηκαν μεγάλες πήλινες γλάστρες με άθανατους. Εκείνον που άνφορίζει τόν υποδέχεται, άκριβώς στην είσοδο του διαδρόμου, μία βρυσούλα με βρυσερό νερό. Δίπλα στους τοίχους,

κι από τις δύο πλευρές υψώνονται ψηλόκορμα κυπαρίσια, που δίνουν και τόν άνάλογο θρησκευτικό τόνο άφου ένώνουν δύο εκκλησίες. Στις δύο καταλήξεις του καλντεριμιού υπάρχουν μερικά σκαλοπάτια που τó άνακουφίζουν από ύπερβολική κλίση. Στην επάνω είσοδο, πάνω σε χτιστές κολώνες καμαρώνουν οι γνωστές πήλινες προτομές του Ρήγα και του Διάκου, που διακοσμούσαν άλλοτε πάμπολλες αλόπορτες. Αυτές οι τόσο κοινές προτομές, τοποθετημένες στο περιβάλλον εκείνο παίρνουν μίαν έντελώς άλλη αξία.

Τό κοινόχρηστο άποχωρητήριο, δίπλα άκριβώς από την πλατεία του Αγίου Άθανασίου είναι χωνευτό στον άναλημματικό τοίχο που στηρίζει την πλατεία. Έτσι, ενώ είναι τόσο προσιτό, συγχρόνως είναι και άθτατο.

Είναι μία χαρά ν' άνεβαίνεις τó σκιερό αυτό διάδρομο. Τα άρχικά σκαλοπάτια, που φαρδύνουν στο άνοιγμα, σε υποδέχονται σαν άνοιχτή άγκαλιά, ενώ σε καλωσορίζει τó σιγαλό τραγούδι της βρυσούλας, που σε φιλεύει δροσερό νερό. Καθώς διασχίζεις τó καλντερίμι, οι κολώνες των κυπαρισσόκορμων σε συντροφεύουν στην πορεία σου. Αυτή ή ρυθμική επανάληψη του ίδιου στοιχείου δημιουργεί μία κίνηση που παρασύρει τόν διαβάτη. Έπάνω σε ξεπροβοδούν, οικείοι

Ό Φίλιππος Τσικρικισή

μά σοβαροί και αξιοπρεπείς, οι δυο ήρωες. Στην κάθοδο οι ρόλοι αλλάζουν μά στο διαβάτη απομένει ή ίδια ευχάριστη αίσθηση οικειότητας. Κάποτε σε αγαπητό φίλο εξομολογήθηκα πώς αισθανόμουν δικό μου τό κομμάτι τούτο της Μακρινίτσας. Μου άπάντησε πώς την ίδια αίσθηση είχε και κείνος άν και πρώτη φορά τό επισκέπτονταν. Δέν άμφιβάλλω πώς όσοι τό επισκέφθηκαν τό ίδιο θά αισθάνονται.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΤΣΙΚΡΙΚΤΣΗΣ

Η τελευταία περίπτωση μās έφερε στο έργο του Φίλιππου Τσικρικτση, του αυτοδιδακτου πολεοδόμου της Μακρινίτσας. Δική του σχεδίαση και πραγματοποίηση είναι ή λύση που σχολιάσαμε παραπάνω. Έδω πρέπει να μιημονεύσω πώς την πρώτη ένδειξη για την ύπαρξη του αυτόσχεδίου αλλά καταπληκτικού αυτού πολεοδόμου μου την έδωσε ο συμπολίτης δικηγόρος και μουσικός, αγαπητός φίλος Μένιος Μουρτζόπουλος. Η συστηματική έρευνα έφερε στο φως και άλλα στοιχεία της ζωής και του έργου του Φίλιππου Τσικρικτση. Η άποκάλυψη αυτή είναι πολύτιμη όχι μόνο γιατί διασώζει μιá μορφή που δέν της έπρεπεν ή λήθη αλλά και γιατί έχουμε μιάν άσφαλή ένδειξη πώς οι διάφορες λύσεις που συναντούμε στα πηλιορείτικα χωριά δέν είναι άποτελέσματα καλής τύχης, και της δικής μας καλοπροαίρετης διάθεσης να θαυμάζουμε, αλλά σωστά προγραμματισμένες εφαρμογές. Έχουμε χειρόγραφα του Τσικρικτση όπου ύποδεικνύονται, με πολλές λεπτομέρειες, λύσεις διαφόρων πολεοδομικών προβλημάτων της Μακρινίτσας. Τη χρήση τών χειρογράφων αυτών όφειλω στην καλωσύνη του άνεψιού του κ. Ιωάννη Λεμικη.

Άς σταθούμε τώρα γά λίγο στα καθέκαστα της ζωής του Φίλιππου Τσικρικτση. Η εικόνα του, που διασώθηκε, μās τόν παρουσιάζει σε γεροντική ηλικία. Ένα φαρδύ μέτωπο καταλήγει σε πυκνά φρύδια που σκιάζουν δυο φωτεινά μάτια γεμάτα καλωσύνη κι' ένεργητικότητα. Τό παχύ άσπρο μουστάκι του ένώνεται με τη άφράτη διχαλωτή γενιάδα του. Η έκφραση του προσώπου άποπνέει μιá ήρεμη άποφασιστικότητα και φανερώνει άνθρωπο που ξέρει να δραματίζεται. Ο ίδιος, άλλωστε, σε ένα του χειρόγραφο σημειώνει με μιá πικρή ειρωνία «δνειρα της νύχτας». Μόνο που ο Τσικρικτσης είχε την ικανότητα τα όνειρα της νύχτας να τα κάνει έργα της ημέρας.

Γεννήθηκε στη Μακρινίτσα γύρω στα 1825. Άκριβη χρονολογία της γέννησής του δέν έχουμε γιατί τα χαρτιά του ληξιαρχείου της Μακρινίτσας αρχίζουν από τα 1845. Γράμματα δέν έμαθε στην παιδική και νεανική του ηλικία. Στην αρχή

δούλεψε χτίστης στο χωριό του. Η θητεία του αυτή τον πλούτισε με πολύτιμη κατασκευαστική πείρα που την αξιοποίησε άργότερα. Όταν πιά άποφασίσει να άσχοληθεί με τα πολεοδομικά προβλήματα της Μακρινίτσας θά έχει ένα σταθερό τεχνικό βάθρο στους δραματισμούς του. Ύστερα άνοιξε δικό του βυρσοδεφείο στη Μακρινίτσα. Ήταν ή εποχή που ή καταργασία του δέρματος ήταν ένας από τους σπουδαιότερους πόρους του χωριού αυτού. Ο άδελφός του Χρήστος είχε βυρσοδεφείο στην Όδησσό. Παντρεύτηκε και έκανε δυο παιδιά, τόν Δημήτριο και την Αικατερίνη. Ταξίδεψε πολύ: στη Ρωσία, στην Κωνσταντινούπολη, στο Άγιον Όρος και άλλου. Χαρακτηριστικό είναι πώς, ένω είναι τόσο ταξιδευμένος, δέ μεταφέρει στο χωριό του έτοιμες λύσεις, όπως κάνουν τόσοι έπιστήμονες, αλλά όλες του οι ύποδείξεις και οι κατασκευές είναι άπόλυτα προσαρμοσμένες στο χώρο του.

Όγδόντα χρονών, σε ηλικία που άλλοι έχουν έγκαταλείψει τα πάντα, ο Τσικρικτσης αισθάνεται την ανάγκη να μάθει γράμματα. Πόσα χρωστάει ή νεοελληνική ζωή σ' αυτούς τους γραμματισμένους τών γερατειών. Άς θυμηθούμε τό στρατηγό Μακρυγιάννη. Αγαπάει τό χωριό του και θέλει να τό καλύτερέψει. Πρέπει να καταστρώσει ύπομνήματα που να τα στείλει στους κοινοτικούς άρχοντες του χωριού. Με τα κολυβογράμμάτα του συνθέτει τα ύπομνήματά του. Βέβαια στην άνορθογραφία του συναγωνίζεται μερικούς ύποψηφίους του Πανεπιστημίου και οι τόνοι του δέν ανταποκρίνονται πάντα στην τονισμένη συλλαβή. Του τό παρατήρησαν. Πικαρισμένος ο θαλερός γέρος παίρνει και γράφει ένα ύπόμνημα όπου δέν βάζει ούτε έναν τόνο. Άφου τελειώσει και ύπογράφει προσθέτει από κάτω τρεις τέσσερες άράδες με όξεις και περισπωμένες και σημειώνει: Τis όξεις και περισπωμένες βάλτε τις έσεις όπου ταιριάζει.

Έπειδή βλέπει πώς με ύπομνήματα δέν πετυχαίνει τίποτα, άποφασίζει, σε ηλικία 90 χρονών να άναμιχθεί στη διοίκηση της Κοινότητας. Στις 24 Μαρτίου 1914 εκλέγεται κοινοτικός σύμβουλος και μένει δυο τετραετίες, ως τις 6 Μαρτίου 1922. Έκτος από τό έργο του που είδαμε, κατασκευάζει τό μονοπάτι με τοιχοποιία από την Κουκουράβα ως τόν Άγιο Όνοφριο, τό καλντερίμι από τόν Άγιο Νικόλαο ως τη θέση Φειδι στο Σαρακηνό, τη γέφυρα στη θέση του Βυρσοδεφείου Κάπα και άλλα έργα. Πέθανε σε ηλικία 105 χρονών, στις 27 Φεβρουαρίου 1930 από γεροντικό μαρασμό.

Ο Φίλιππος Τσικρικτσης είχε πάντα τό χαμόγελο στα χείλια και μιá διάθεση χιουμουριστική. Άπειρα είναι τα άνέκ-

δοτα πού του αποδίδονται. Κατέχουμε ένα γράμμα προς τὸ γιό του ἀπὸ τὶς 25 Μαρτίου 1905. Πρόκειται γιὰ ἕνα γράμμα πού ἀσχολεῖται μὲ οἰκογενειακὰ καὶ οἰκονομικὰ θέματα. Κι' ὅμως, πρὶν ἀρχίσει στὴ θέση τῆς ἡμερομηνίας σημειώνει :

«Τὸ ἔτος καὶ ἡμερομηνία σὰς τὰ γράφει ὁ υἱὸς σας Φίλιππος» Πραγματικὰ στὸ τέλος τοῦ γράμματος προσθέτει λίγα λόγια ὁ ἔγγονός του καὶ βάζει καὶ τὴ χρονολογία.

«Ὅλα τὰ πρὸςβλήματα τοῦ χωριοῦ τὸν ἠνδιαφέρουν καὶ σημειώνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ λυθοῦν. Ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, πού μιὰ καλὴ τύχη μᾶς διαφύλαξε, ἀνθολογῶ μερικές παράγραφες πού χαρακτηρίζουν τὸ θετικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔβλεπε τὰ πράγματα ὁ Τοικρικτοῦς καὶ πρότεινε τὰ μέτρα πού χρειάζονταν.

—«Διὰ νὰ κερδίσουμε τὴ γέφυρα «μέγα ρεῦμα» θὰ κόψουμε τὰ νερά εἰς δύο ρεῦματα ἀπὸ τὸ βουιό. Τὸ ἕνα μέρος εἰς τῆς Πορταριάς τὸ ρεῦμα, τὸ ἄλλο εἰς τῆς Κανῶς τὸ ρεῦμα καὶ ἀσφαλίζεται ἡ γέφυρα».

—«Τὰ δέντρα πού θὰ φυτευθοῦν ἀπὸ Μπράνη βρῦση ἔξω τὰ πλατανάκια θ' ἀνοιγοῦν οἱ γοῦρνες ἀπὸ ἕνα μέτρον ἢ μία καὶ θὰ φυτεύονται ἀπὸ δυὸ δέντρα εἰς κάθε μία».

—«Εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον εὐρίσκειται μία κακία κι' ἔχει πολλοὺς κλώνους γιὰ φύτεμα».

—«Εἰς τὴν Ἄνωμαλιά νὰ φυτεύσουμε ἀμπέλια».

—«Ἡ πόρτα τῆς Σχολῆς νὰ τὴν γυρίσουν ἀνατολικά».

—«Τὰ μάρμαρα τῆς Ἁγίας Τριάδος νὰ σηκωθοῦν νὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν γοῦρνα εἰς τὴν ἀγορὰν.

Δύο μῆνες πρὶν πεθάνει, ὁ Φίλιππος Τοικρικτοῦς, τὴν πρωτοχρονιά τοῦ 1930 ἠνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐκκλησία τοῦ κοιμητηριοῦ τῆς Μακρινίτσας. Ὁλόκληρη μελέτη κάνει τεχνικὴ καὶ οἰκονομικὴ.

Βάζει πρῶτα τὴ χρονολογία : 1930 Ἰανουάρι πρῶτη : Ἰδοῦ σημειῶνω λίγα σχέδια διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

1) Πρῶτον θὰ ἐπιβλέψουν οἱ ἐπίτροποι τῆς Κοιμήσεως νὰ γίνῃ εἰς τὸ κοιμητήριον.

2) Ἡ ἐκκλησία νὰ ἔχει χῶρον ἄνω τῶν 100.

3) Ἀμφία καὶ λοιπὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως.

4) Εἰς τὴν βρῦση νὰ ἔλθῃ τὸ νερό.

5) Μία καμπάνα 100 ὀκάδων.

6) Θὰ γίνον καὶ τὰ ἐγκαίνια.

7) Ἡ ἐκκλησία θὰ γίνῃ νὰ θάπτονται οἱ πλησιέστεροι ἄνω τῆς ἀγορᾶς καὶ πηγαδάκι κατὰ καθὼς βούλεται ὁ καθείς.

8) Οἱ συνδρομηταὶ προπληρωτέοι θὰ πληρώνουν.

9) Ζήσης Λιβανός...» Ἀκολουθοῦν πολλὰ ὀνόματα γνωστῶν Μακρινιτσιωτῶν. Ὑστερα θυμᾶται πὼς ἔλασε νὰ ὀνοματίσει τὴν ἐκκλησίαν. Συμπληρώνει στὴν κάτω ἄκρη τῆς σελίδας.

«Ἡ ἐκκλησία εἰς μνήμην τῶν Ἀρχαγγέλων θὰ ἐορτάζεται».

Ἄν γιὰ τὸ Φίλιππο Τοικρικτοῦ βρέθηκαν στοιχεῖα, δὲ σημαίνει πὼς εἶναι ὁ μόνος πού ἀσχολήθηκε μὲ παρόμοια θέματα στὸ Πήλιο. Εἶναι ἀπόλυτα σίγουρος πὼς καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα χωριά θὰ ὑπῆρξαν ἀνάλογοι δραματιστὲς - ἐκτελεστές. Δὲν κρατήθηκε τὸ ὄνομα τους, εἶναι ὅμως τὰ δημιουργήματα πού μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξὴ δημιουργοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐνα τόσο πλατὺ θέμα, σὰν τὸ θέμα τῆς σύνθεσης τῶν πληθορείτικων χωριῶν δὲ μπορεῖ νὰ ὀλοκληρωθεῖ, βέβαια, μέσα στὰ στενά ὄρια ἑνὸς ἀρθροῦ. Φιλοδοξία μας σήμερα εἶναι, ἀπλῶς, νὰ ξεχωρίσουμε τὸ θέμα σὰν ἀντικείμενο μελέτης καὶ νὰ ποῦμε τὶς πρῶτες μας ἀπόψεις. Τὸ οὐσιαστικὸ εἶναι πὼς τὸ ἀντικείμενο ὑπάρχει.

Στὸν καλὸ αὐτὸ τόπο πού ζοῦμε, δυὸ βήματα ἔξω ἀπὸ τῆς πόλης τὴν ἀχρωμὴ μονοτονία, μᾶς περιμένει ἕνας κόσμος γεμάτος ὁμορφιά καὶ ποίηση. Ἐνας κόσμος πού, ἔξωρα ἀπὸ τὴ χαρὰ πού προσφέρει στὴν καρδιά μας, ξυπιάει καὶ στὸ μυαλὸ λογῆς ἐρωτήματα καὶ μᾶς ξαννοίγει σὲ ἀπέραντα πελάγη λογισμῶν. Κι' ἂν ἀκόμα οἱ ἀπαντήσεις μας στὰ ἐρωτήματα δὲν εἶναι πάντα ικανοποιητικές, μᾶς μένει τὸ μεγάλο κέρδος πὼς τοῦτα τὰ τόσο κοντινὰ καὶ τόσο οἰκεία μας πράγματα μᾶς προσφέρουν ἀφορμὲς γόνιμου πνευματικοῦ μόχθου. Καὶ εἶναι γόνιμος καὶ μόνον πού ὑπάρχει. Εὐλογημένος ὁ τόπος πού ἀναπαύει τὴν ψυχὴ καὶ παρακινεῖ τὸ μυαλὸ πάντα κατὰ νὰ γυρεῖ.

